



T A R İ H VESİKALARI

Sayı: 8

Ağustos 1942

Cilt: II

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ORDULARI BAŞKUMANDANLIĞINA TAYİNİ VE KENDİLERİNE MÜŞÜRLÜK RÜTBESİYLE GAZİLİK ÜNVA- NININ VERİLMESİ HAKKINDA BAZI VESİKALAR

— Sakarya zaferinin yıldönümü dolayısıyla —

Yunan orduları, 9 temmuz 1921 de başlarında Kırıl Kostantin ile İnönü harplerinin mağlûp serdarı General Papulâs olduğu halde son tâli tecrübelerini yapmak için, İç Anadolu taarruzuna başlamışlar, Türk kahramanlığı karşısında ağır darbelerle hırpalana hırpalana sözde ilerlemekte bulunmuşlardı. Türk Ordusu, 25 temmuz 1921 akşamı kısmı küllisiyle Sakarya şarkına çekilmişti¹. Stratejik bir mülâhaza ile kesin müdafaayı Sakarya'nın doğusunda kabule karar vermiş olan Türk ordularının bu muvakkat çekilişinden cesaretlenerek «Ankara'ya, Ankara'ya!» avazeleriyle ilerlemeye çalışıyorlardı. Kırıl yabancı gazete muhabirlerine Ankara'da randevu veriyor, komutan yapılacak törende eksikleri bulunmasın diye bütün nişanlarını beraberine alıyordu².

Ebedî Şef Atatürk büyük nutuklarında, bu çekilişe niçin ve neden karar verilmiş olduğunu şöyle izah etmektedir:

İkinci İnönü muharebesinden sonra, umumî seferberlik yapmış olan Yunan ordusu, insan, tüfek, makineli tüfek ve top mikdarınca ordu-muza mühim derecede faik idi. Temmuzda Yunan ordusu taarruza başladığı zaman, millî hükûmetin ve mücadelenin tekâmülâtı, bizim umumî seferberlik ilânımıza ve bu suretle milletin bütün menabîini ve vesaitini, başka hiçbir mülâhazaya tabi olmaksızın, düşman karşısına toplamağa henüz müsait ve mütehammil görülmemişti. İki ordu arasındaki kuvvet, vesait ve şerait nisbetsizliğinin başlıca bariz sebebi bundadır. Bunun neticesi olarak biz, henüz fırkalarımızın, bilhassa vesaiti nakliyesini tedarik ve ikmal edemediğimizden, kabiliyyet-i hareketleri yoktu. Yunan

¹] *Nutuk*, Gazi Mustafa Kemal, 1935 baskısı, c. II, s. 125

²] *Hakimiyet-i Milliye*, No. 269, 18 eylül 1921. Başkumandanlıktan Büyük Millet Meclisine gelen telgraftan.

milletinin bütün kuvvetiyle yaptığı bu taarruz karşısında, bizim askerî olan esas vazifemiz, millî mücadelenin bidayetinden itibaren tatbik ettiğimiz vazife idi ki, o, her Yunan taarruzu karşısında kaldıkça, bu taarruzu mukavemet ve münasip harekât ile tevkif ve ibtal etmek ve yeni orduyu vucuda getirmek için zaman kazanmak suretinde hulâsa olunabilir. Son düşman taarruzu karşısında da, bu esasî vazifeyi, nazardan uzak tutmamak elzem idi. Bu mülâhazaya binaen, 18 temmuz 1921 günü İsmet Paşa'nın Eskişehir cenubi garbisinde, Karacahisar'da bulunan karargâhına giderek, vaziyeti yakından mutalâa ettikten sonra, İsmet Paşa'ya umumî olarak şu direktifi vermiş idim: «Orduyu, Eskişehir şimal ve cenubunda topladıktan sonra, düşman ordusuyla araya büyük bir mesafe koymak lâzımdır ki, ordunun tanzim, tensik ve takviyesi mümkün olabilsin. Bunun için Sakarya şarkına kadar çekilmek caizdir. Düşman, bilâtevakkuf takibederse, üssülharekelerinden uzaklaşacak ve yeniden menzil hatları tesisine mecbur olacak; her halde memul etmediği bir çok müşkülâtla karşılaşacak; buna mukabil bizim ordumuz toplu bulunacak ve daha müsait şeraite malik olacaktır. Bu tarzı hareketimizin en büyük mahzuru, Eskişehir gibi mühim mevakiimizi ve çok araziye düşmana terk etmekten dolayı efkârı umumiyede hasıl olabilecek manevî sarsıntıdır. Fakat az zamanda, istihsal edebileceğimiz muvaffakiyetli netayicle, bu mahzurlar kendiliğinden zail olacaktır. Askerliğin icabını bilâtereddüt tatbik edelim. Diğer nevi mahzurlara mukavemet ederiz.»³

22 temmuz 1921 de, Türk Milletinin ve ordusunun Yunan saldırısı karşısındaki sükûnunu, duyuş ve inanını İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa, şu beyannameyle tesbit ediyor⁴:

Düşmanın ilerlemesi ihtimaline karşı halkın kat'iyen tereddüt ve endişe etmesine mahal yoktur. Millet emin olabilir ki, ordumuz düşmanın henüz muhafaza edebildiği faikiyet-i adediyesine rağmen büyük kahramanlıkla düşmanı behemehal mağlûbetmekten ibaret olan gayesini tâkip ederek harekât-ı askeriye icra etmektedir. Düşmanın verdiği telefât müthiştir. İlerlemenin neye mal olduğunu pek ağır tecrübelerle gören ve harp yerlerini askerlerinin cesetleriyle dolduran düşman Altıntaş'ın şimal ve şimal-i şarkisinde, Eskişehir ve Seyit Gazi civarındaki muharebelerde darbelerin en ağırına uğramıştır.

Halkımız vaziyetten ve bunun icabatından hergünkü tebliğ-i resmîlerle açıkça haberdar edilmektedir ve daima edilecektir. Millet müsterih olarak neticeye muntazır olmalıdır.

³] *Nutak*, c. II, s. 125-126.

⁴] *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 243, 23 temmuz 1921

Mustafa Kemal'e Başkumandanlık, Müşürlük ve Gazilik verilmesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti bu neticeyi istihsal için her türlü tedbiri almaktadır. Düşmanın Anadolu içlerine doğru uzanmak istiyen kolları mezarlarına yaklaşıyor; bu yeni sefer, düşmanın ölüm yolculuğudur. Avn-i Hakla yakın vekayi bunu gösterecektir.

° 22 temmuz 1337 (1921)

İcra Vekilleri Heyeti Reisi

ve

Müdafaa-i Milliye Vekili

Fevzi

26 temmuz 1921 de, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal, yine ordu safları arasında ve her zaman kendisine güven kaynağı olan arkadaşının yanındadır. Harp durumunu ve orduya inanını şu telgrafla Büyük Millet Meclisine bildiriyor: ⁵

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i saniyesine

Garp cephesi karargâhı

Garp cephesi karargâhına muvasalâtla İsmet Paşa Hazretlerine mü-lâki oldum. Düşman Eskişehir kurbünde hal-i tevakkuftadır. Vaziyet-i askeriyemiz her suretle mucib-i itminandır. Meclise arz-ı malûmat buyurulmasını rica ederim. 26 temmuz 1337 (1921)

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi

Mustafa Kemal

30 temmuz 1921 de, Büyük Millet Meclisi kürsüsünde İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa şu beyanatta bulunuyorlar:

Ordumuzun Eskişehir-Seyit Gazi şarkında işgal eylediği yeni mevazii dolaştık. Ordumuzu, muharebeden evvelki hâhiş-i cengâverane-de sebatkâr gördük. Düşmanlarımız bize arzu ettikleri yerlerde muharebeyi kabul ettirmek istiyorlardı. Ordumuz mahirane harekât-ı askeriye ile düşmanın bu harekâtını tamamiyle boşa çıkarmıştır ve ordumuz düşmanın arzu ettiği mahalde değil, bizim arzu ettiğimiz yerde düşmanla kat'î muharebeye girecek ve darbe-i kat'iyeyi vuracaktır.

Büyük Millet Meclisince orduya meclisin teşekkürlerini ve güvenini bildirmek üzere cepheye gönderilmesi 24 temmuz 1924 te, kararlaştırılan 15 mebusan müteşekkil heyet, vazifesini yaparak Ankara'ya dönmüştü. Büyük Millet Meclisinin Mustafa Kemal Paşa'nın

^{5]} *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 247, 27 temmuz 1921

başkanlığında yapılan, 2 ağustos 1921 toplantısında ⁶ gördüklerini, heyetin ileri gelenleri millet kürsüsünden şu suretle anlatmaktadırlar:

Konya mebusu Vehbi Efendi — Meclisin verdiği karar üzerine cep-heyeye gittik. Leh-ül-hamdu vel-minne ordumuzu muntazam ve düşmandan ahz-ı intikama âmâde bir halde bulduk. Buradan gittiğimizden üç, dört kere fazla bir itminanla cepheden avdet ettik. Çünkü ordudaki kuvve-i maneviye bize in'ikâs etti. Heyetin gitmesi efrat ve zabitan üzerinde memnuniyet-bahş bir tesir husule getirdi. Kıtalarla temasla vesâyâ ve dualar edildi. Neferler Büyük Millet Meclisinin müşfikane ve pederane kendilerini düşünmesinden pek ziyade memnun olduklarını izhar ettiler.

Balıkesir mebusu Vehbi Bey — Ordu ve efratla temas ettikten sonra mevcut kanaatimiz birkaç misli tezauf etti. Cenab-ı Hakka şükür olsun ki ordumuz zinde, tüvânâ, düşmanı karşılamaya âmâde bir haldedir. İhtisaratımız budur.

Mersin mebusu Salâhattin Bey — Cephede muntazam, müteşekkil, zinde kitaât gördük. Ordumuz müşkül bir vazife ifa etmişken yine sarsılmamıştır. Ordumuz mensupları arasındaki rabıta pek mükemmeldir. Bu ordumuzla gayemizi istihsal edebiliriz.

Durum böyle olduğu halde bir iki gün sonra, Birinci Büyük Millet Meclisindeki küçük ve muhalif bir azınlık, büyük reislerinin, yukarıya büyük nutuktan naklolunan ifadelerinde görülen, geniş ileri görüşünü derhal teyid edici hareketlere başladı. Atatürk bunu şöyle anlatıyor: ⁷

Filhakika tahmin ettiğim manevi mahzurlar derakap görüldü. İlk teessürat, mecliste tezahür etti. Bilhassa muhalifler bedbînâne nutuklarla feryada başladılar: "Ordu nereye gidiyor, millet nereye götürülüyor? Bu harekâtın elbette bir mes'ulü vardır; o nerede? Onu göremiyoruz. Bugünkü elîm halin, feci vaziyetin âmil-i hakikisini ordunun başında görmek isterdik,, diyorlardı.

Bu mealde irad-ı kelâm eden zevatın ima ve ifade etmek istediklerinin, ben olduğuma, şüphe yoktu.

Nihayet Mersin mebusu Salâhattin Bey, kürsüden benim ismimi telâffuz ederek «Ordunun başına geçsin!» dedi. Bu teklife iştirâk edenler çoğaldı. Buna muarız olanlar da vardı.

Efendiler, bu tehalüf-i efkârın esbabı hakkında biraz izahatta bulunmak muvafık olur. Bir defa, benim, filen ordunun başına geçmem teklifinde bulunanların, fikir ve maksatlarını, ikiye ayırmak mümkündür. Be-

⁶] T. B. M. M. Z. c. XI. s. 402

⁷] *Nutuk*, Gazi Mustafa Kemal, 1935 baskısı, c. II, s. 126-130

nim ve benimle beraber birçoklarının o zaman anladığımızı göre, bir kısım zevat, artık ordunun tamamen mağlûb olduğuna, vaziyetin iadesine imkân kalmadığına, binaenaleyh davanın, takib ettiğimiz dava-yi millînin kaybolduğuna hükmetmişlerdi. Bu sebeplerle duydukları hiddet ve şiddeti, benim üzerimde teskin etmek istiyorlardı. İstiyorlardı ki, kendi tasavvurlarına göre münhezim olmuş ve inhizamı devam edecek olan ordunun başında benim de şahsiyetim münhezim olsun! Diğer bir kısım zevat, diyebilirim ki ekseriyet, bana olan emniyet ve itimatlarından dolayı, samimî olarak ordunun filen başına geçmemi arzu ediyorlardı.

Henüz filen kumandanlığı deruhte etmemi mahzurlu görenlerin de mütalâası şu idi: Ordunun, taâkub edecek herhangi bir muharebede muvaffak olamaması, tekrar ricat etmesi baid-ül-ihimal değildir. Bu vaziyetlerde ben, filen ordunun başında bulunursam, telâkkı-i umumîye nazaran son ümidin de zeval bulmuş olduğu gibi bir zihniyetin tevellüdetmesi ihtimali vardır. Halbuki henüz vaziyet-i umumîye, son tedbir, son çare ve son kuvvetlerin feda edilmesini istilzam edecek mahiyette değildir. Binaenaleyh, efkâr-ı umumiyede son ümidin mahfuziyeti için benim şahsan hareket-i askeriye-i idare etmem zamanı gelmemiştir.

Ben, müzakerât ve münakaşât ile tebellür eden bu kanaatleri, lüzumu kadar mütalâa ve tetkik ediyordum. Son fikirde bulunanlar, kuvvetli esbab-ı mantikiye serdediyorlardı. Kumandayı deruhte etmemi samimi olarak teklif edenler de, gayr-i samimî metalipte bulunanların yaygaraları, derin ve şayan-ı endişe tesirler yapmağa başladı. Benim filen kumandayı deruhte etmem, bütün mecliste son çare ve son tedbir olarak telâkki edildi. Meclisin bu telâkkisi, süratle, Meclis haricinde de intişar etti. Adeta benim sükûtum kumandayı filen deruhte etmeğe adem-i tehalüküm, felâketin muhakkak ve karîb olduğu fikir ve telâkkisini, umumî bir hale koydu. Bunu, anlar anlamaz, derhal kürsüye çıktım.

Efendiler, bu bahsettiğim vaziyet, 4 ağustos 1921 günü, bir celse-i hafiye de vuku buluyordu. Âzamn, hakkımda izhar eyledikleri teveccüh ve itimada teşekkür ettikten sonra makam-ı riyasete şöyle bir takrir verdim:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Meclis âza-yi kiramının umumî surette tezahür eden arzu ve talebi üzerine başkumandanlığı kabul ediyorum. Bu vazifeyi; şahsan deruhte etmekten tahassül edecek fevaidi, azamî sür'atle istihsal edebilmek ve ordunun maddî ve manevî kuvvetini azamî eurette tezyit ve ikmal ve sevk u idaresini bir kat daha tarsin için, Türkiye Büyük Millet Meclisinin haiz olduğu salâhiyeti, filen istimal etmek şartıyla deruhte ediyorum.

rum. Müddet-i ömrümde, hakimiyet-i milliye'nin en sadık bir hâdimi olduğumu nazar-ı millette bir defa daha teyit için bu salâhiyetin üç ay gibi kısa bir müddetle takyit edilmesini ayrıca talep ederim.

4 ağustos 1921

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal

Efendiler, bu taktirim suret-i haktan görünerek teklifatta bulunanların muzmerâtını, meydan-ı aleniyete çıkarmağa vesile teşkil etti. Derhal itirazat başladı. Bir defa; başkumandanlık unvanını veremeyiz dediler. O, Büyük Millet Meclisinin şahsiyet-i maneviyesinde mündemiçtir. Başkumandan vekili, denilmelidir.

Saniyen; meclisin salâhiyetini istimal etmek gibi bir imtiyazın itası asla mevzu-ı bahis olamaz, mutalâasında bulundular.

Ben, padişah ve halifeler tarafından tevcih olunagelmış köhne bir unvanı takınamıyacağımı, ifa edeceğim vazife, filen başkumandanlık olduktan sonra bu unvanı olduğu gibi tevcihten içtinaba mahal bulunmadığını serdederek, nokta-i nazarımda ısrar ettim. Vaziyetin, Meclisin takdir ve izhar ettiği gibi fevkalâde olduğuna göre benim de ittihaz edeceğim mukarrerat ve tatbik edeceğim icraatın, fevkalâde olması lâzımgelseceğine, şüphe yoktu. Tasavvurat ve kararlarımı, seri ve şedit bir surette mevki-i fiile ve tatbika koymak zarureti vardı. İcra Vekilleri Heyetinden, Meclisten istizanlarla, teahhurata meydan vermeğe, vaziyet müsait olmayabilirdi. Bütün memlekete ve memleketin bütün menabiine şamil olması lâzımgelen evamir ve tebliğatım için, her umurun vekilinden veyahut Vekiller Heyetinden rey ve mezuniyet almak, benim ifa edeceğim başkumandanlıktan memul fevaidi, temin edemezdi. Onun için bilâ kaydü şart emir verebilmeli idim. Bunun için de, Büyük Millet Meclisinin salâhiyeti, benim şahsiyetime izafe olunmalıydı. Bunu, muvaffakiyet için zaruri görüyordum. Onun için bu noktada ısrar ettim.

Salâhattin Bey, Hulûsi Bey gibi birtakım mebuslar, Meclis; salâhiyetini bir şahsa vermekle ataletle duçar olacağından, milletten aldığı vekâleti, başkasına devretmeğe mezun bulunmadığından ve esasen orduya kumanda edecek zate, Meclis salâhiyetinin tevdi mevzu-ı bahis olamayacağından ve buna lüzum olmadığından bahsettiler. Meclisin salâhiyetini istimal edebilecek bir zat tarafından, mebusların şahsan emin olamamaları ihtimalinden de bahsedenler oldu.

Ben, bu mutalââtın hiçbirini reddetmedim. Hepsini doğru bulduğumu beyan ettim. Meclisin bu noktayı çok dikkatle ve ehemmiyetle mu-

talâa ve tetkik eylesini söyledim. Yalnız, şahıslarından korkanların telâşlarına mahal olmadığını beyan ettim. 4 ağutosta mesele bir karara iktiran edemedi. Müzakere, 5 ağustos 1921 günü de devam etti. Bu gün, bazı mebusların, terddütlerinin iki noktada tekâsüf ettiği anlaşıldı. Birincisi: Meclis mevcudiyetinin her hangi bir şekil ve surette duçar-ı akamet edilmesi; ikinci: Azadan herhangi biri hakkında keyfî, örfî muamele tatbiki... Bu şüphe ve tereddütleri izale edecek izahat ve beyanatta bulunduktan sonra, yapılacak kanunda da bu hususta kuyud-ı lâzime dercinin münasibolduğunu dermeyan ettim ve vermiş olduğum takriri buna göre bazı maddelere kalbederek bir proje olmak üzere Meclise takdim ettim. İşte, bu proje mevaddı üzerinde cereyan eden müzakere neticesinde, 5 ağustos 1921 tarihli, bana Başkumandanlık tevcihine dair kanun çıktı. Bu kanunun ikinci maddesine göre bana verilmiş olan salâhiyet şu idi:

“Başkumandan; ordunun maddî ve manevî kuvvetini azamî surette tezyit ve sevk u idaresini bir kat daha tarsin hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin buna müteallik salâhiyetini Meclis namına filen istimale mezundur.,,

Bu maddeye nazaran benim vereceğim emirler kanun olacaktı.

5 ağustos 1921 günü, Büyük Millet Meclisinde yapılan iki hafî celseden sonra akt olunan üçüncü alenî celsede Sinop mebusu Doktor Rıza Nur Beyle dokuz arkadaşının imzasını taşıyan aşağıdaki kanun teklifi müstaceliyet kararıyla ve isim tayiniyle reye konuldu ve saat sekiz sonrada ve 184⁸ reyle ittifak-ı âra ile kabul olundu. ⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık tevcihine dair kanun

5 ağustos 1337 ve 2 zilhicce 1339

Kanun No. 144

*Madde. 1—*Millet ve memleketin mukadderatına bil-fiil vazi-ül-yed yegâne kuvvet-i âliye olan ve âzasından her birinin Kanun-ı Esasi ve Teşki-

⁸] Büyük Millet Meclisi zabıtlarında, bu kanunun 184 reyle kabul edildiğinin yazıldığı, Büyük Millet Meclisindeki 144 numaralı dosyasındaki rey pusulaları sayısının da 184 olduğu, fakat kanun teklifinin altında Büyük Millet Meclisi Reis-i Sanisi Doktor Adnan tarafından konulan kabul şerhinde 175 reyle, ittifak-ı âra ile kabul edildiğinin yazıldığı görülmektedir.

⁹] T. B. M. M. Z. c. XII, s. 17-19. Bu kanunun Büyük Millet Meclisi arşivindeki dosyasında bulunan aslının bir faksimilesi metin dışı olarak bu yazıya eklenmiştir.

kilât-ı Esasiye kanuniyle hukuk ve masuniyet-i teşriyesi tabiatıyla mahfuz ve şahsiyeti Başkumandanlığı haiz bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi kuyud-ı âtiye ile Başkumandanlık vazife-i filiyesine kendi Reisi Mustafa Kemal Paşa'yı memur eylemiştir.

Madde. 2 — Başkumandan ordunun maddî ve manevî kuvvetini azamî surette tezyit ve sevk u idaresini bir kat daha târsin hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin buna müteallik salâhiyetini Meclis namına filen istimale mezundur.

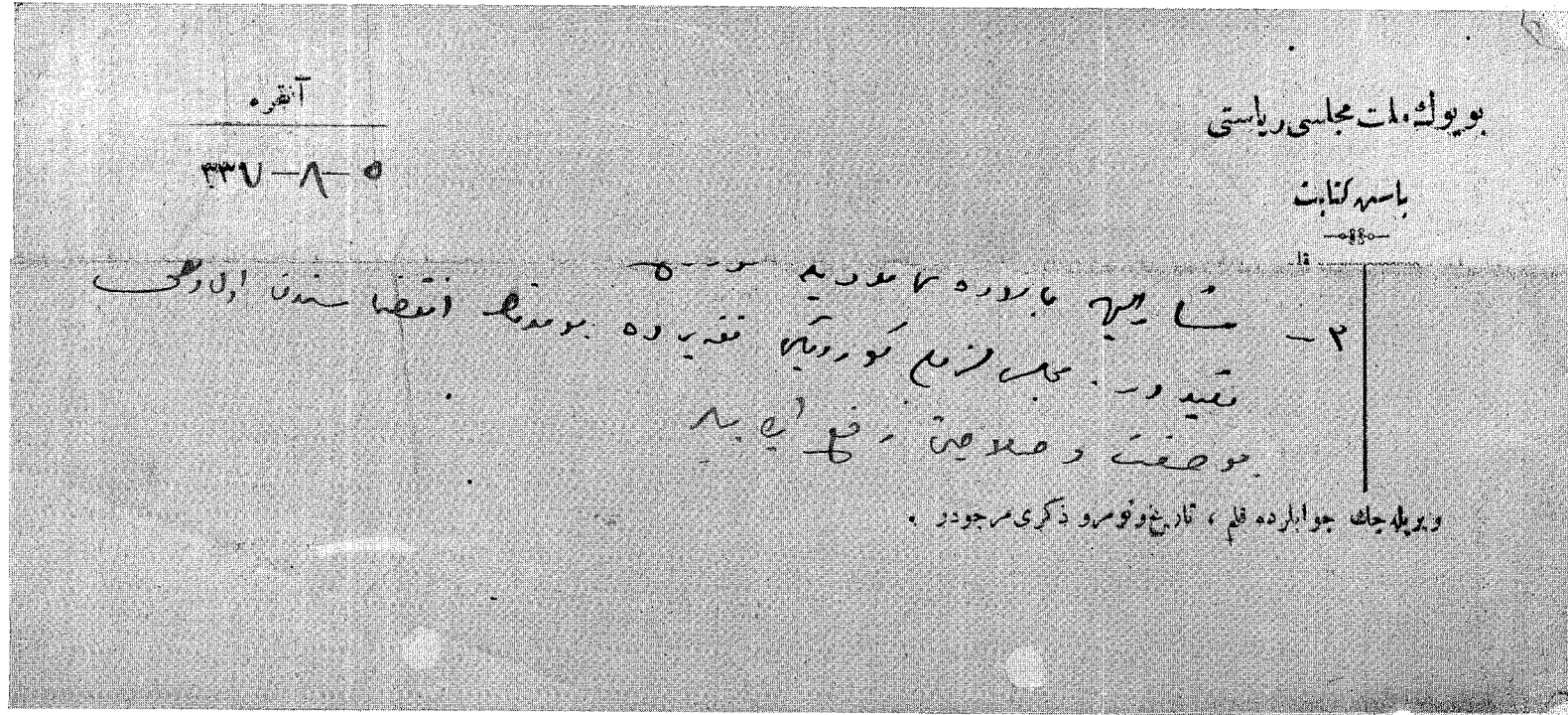
Madde. 3 — Müşarünileyhe balâdaki mevâd ile mevdu sıfat ve salâhiyet üç ay müddetle mukayyettir. Meclis lüzum gördüğü takdirde bu müddetin inkızasından evvel dahi bu sıfat ve salâhiyeti refedebilir.

Madde. 4 — İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer'iy-ül-icradır.

Madde. 5 — İşbu kanunun icrasına Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur.

Kanunun kabulünden sonra söz alan, Millet Meclisinin Büyük Reisi, kürsüden şunları söylüyor :

Muhterem arkadaşlar; Meclis-i âlinin şahsiyet-i maneviyesinde mütecellî ve mündemiç olan başkumandanlık vazifesini filen ifa etmek üzere bendenizi memur etmiş olduğunuzdan dolayı arz-ı teşekkür ederim. Bu tevcihe heyet-i celilenizin hakkımdaki itimat ve emniyetinin bariz bir delili olduğundan dolayı benim için pek kıymetli bir taltiftir ve bu mükâfatın hayatımın en kıymetli mükâfatı olacağını arz ederim. Binaenaleyh bu tevcihe kesb-i liyakat etmek için bütün mevcudiyetimi amâliniz daire-sinde sarf etmekten bir dakika içtinap etmiyeceğimi ve bunda tereddüt etmiyeceğimi telâkki ve kabul buyurmanızı rica ederim. Efendiler zavallı milletimizi esir etmek istiyen düşmanları inayet-i süphaniye ile **beheme-hal mağlûp edeceğimize dair olan emniyet ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır.** Bu dakikada bu itminan-ı tamımı heyet-i celilenize karşı, bütün millete karşı ve bütün âleme karşı ilân ederim. Bu itminanımın filiyata münkalip olması için yegâne arz-ı ihtiyaç ve iftikar ettiği bir şey varsa o da heyet-i celilenizin beni siyânet etmesi ve milletimizin bana daima muavenet etmesidir. Gerek heyet-i celilenizden ve gerek büyük ve şefkatli milletimden daima büyük bir şefkat ve siyanete mazhar olacağıma dair olan emniyetim büyüktür. Binaenaleyh heyet-i celilenizden aldığım feyz ile bu dakikadan itibaren başkumandanlık vazife-i filiyesine başlıyorum.



Mustafa Kemal Paşa'ya Başkumandanlık verilmesi hakkındaki kanun teklifi

• المجلس
• المجلس
• المجلس
• المجلس

المجلس

المجلس

المجلس
المجلس
المجلس
المجلس

Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının başkumandanlığını üstüne alan Mustafa Kemal, orduya ve millete aşağıdaki beyannameyi yolluyor ¹⁰ ve 22 ağustos 1921 de cepheye gidiyor.

Büyük muharebeden çıktığımız en zayıf zamanımızda, tek mil memleketi çiğnemek ve bütün ahaliyi mahvetmek için üzerimize hücum eden düşmanlara karşı milletçe birleştik ve pek kıymetli ordular vücuda getirdik. Muhtelif ve müteaddit cephelerde emsalsiz fedakârlıklarla hukuk-ı milleti müdafaa eden ve İnönü'de Yunanistan'ın istilâ ordularını iki defa tepeliyen bu millî ordularımız o kadar yüksek bir azim ve iman ile muharebe ettiler ki, düşmanlar yalnız Garp cephemizdeki ordumuza karşı kıralları başta olduğu halde tek mil Yunan ordusunu Anadolu'ya getirmeye mecbur oldular.

Garp cephesinde vukua gelen son muharebatta, bu düşman ordusunu pek mahuf zayiata duçar ettikten sonra ordumuzun cevher-i aslîsinden hiçbir şey zayi etmeden bugünkü vaziyeti aldık. Bugün düşman ordusu menabi-i asliyesinden ve üss-ül-harekesinden uzaklaşmış bir vaziyette karşımızdadır.

Bütün mezaya-yı kahramanane ve evsaf-ı âliyesini en mühim muharebe meydanlarında tanıdığım ordumuzun müdebbir ve yüksek kumanda heyetiyle fedakâr zabitanına ve kahraman efradına ve cedlerimizden mütevares hasail-i mümtaze ile mütemayiz bilûmum efrad-ı millete hitap ediyorum.

Mukadderat-ı millete vazi-ül-yed bulunan Büyük Millet Meclisi, bugün beni ordunun temin-i muvaffakiyetini kâfil bütün tedabirde salâhiyet-i kâmile ile mücehhez kılarak, Meclis riyasetinden başka bütün ordular başkumandanlığına memur eyledi.

Sizlere bu beyannameyi yazdığım dakikadan itibaren inayet-i süphaniyeye istinaden ve müftehiren bu büyük ve şerefli vazifeyi ifaya başlamış bulunuyorum. Bana bu vazifeyi tevdi etmiş olan Meclisin ve o Mecliste temessül eden milletin irade-i kat'iyesi, tarz-ı hareketimizin mihrakını teşkil edecektir.

Hiçbir sebep ve suretle tâdilîne imkân olmıyan bu irade-i kat'ie behemehal düşman ordusunu imha etmek ve bütün Yunanistanın kuvve-i müsellehasından mürekkep olan bu orduyu **anayurdumuzun harim-i ismetinde boğarak nail-i halâs ve istiklâl olmaktadır.**

Memleket ve milletin maddî ve manevî bütün kuvvetlerini bu neticenin istihsali tarîkine sevk ve imale için hiçbir tedbir ve teşebbüste mûsamaha edilmeyecek ve ne zemin-ü zaman ile ve ne de vatan mef-

¹⁰] *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 257, 6 ağustos 1921

humu karşısında teferruattan ibaret kalan mülâhazat-ı saire ile mukayyet olunarak düşman ordusunun imhasından ibaret olan bu tek gayenin istihsalı için muktazi her şey yapılacaktır. Tevfik Allahtandır.

Bu beyannamenin tâ neferlere kadar bilûmum ordu mensubîni ile bütün memurîn ve tabakat-ı ahaliye tebliğini rica ederim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan

Mustafa Kemal

Sakarya'da, büyük kanlı savaş artı: başlamıştır. Türk Orduları Başkumandanı ve Türk resmi tebliğleri, bu kutsal kavgayı tarihe şöyle naklediyor :

- 24 ağustos 1921 — Garp cephesinde sol cenahımızda düşmanın harekât-ı taarruziyesi inkişaf etmektedir.
- 25 ağustos 1921 — Garp cephesinde dün sol cenahımızda ileri mevzi müsadematı olmuş ve bugün düşman taarruzuna devam etmemiştir.
- 26 ağustos 1921 — Garp cephesinde bugün düşman bütün cephede, bazı yerlerde geceden bilistifade mevaziimize taarruza başlamış ve muharebe akşama kadar tarafeynin taarruz ve mukabil taarruzlarıyla devam etmiş, bilâ fasıla yirmi saat devam eden muharebe neticesinde bütün mevaziimiz elimizde olduğu halde bu düşman taarruzu fazla zayılatla her noktada tardedilmiştir.
- 27 ağustos 1921 — Düşman bugün öğleden sonra bütün cephede taarruzunu tecdit etmiştir. Düşmanın bu umumi taarruzu cephenin birçok yerlerinde kanlı zayılatla püskürtülmüştür. Muharebe devam etmektedir.

Düşman ordusunun faik grupları, hatt-ı müdafaamızın birçok parçalarını kırdılar. Bu suretle ilerliyen düşman aksamının karşısına, kuvvetlerimizi yetiştirdik.

Meydan muharebesi, 100 kilometrelik cephe üzerinde cereyan ediyordu. Sol cenahımız, Ankara'nın elli kilometre cenubuna kadar çekilmişti. Ordumuzun cephesi, garba iken cenuba döndü, arkası Ankara'ya iken şimale verildi. Tebdil-i cephe edilmiş oldu. Bunda hiç beis görmedik. Hatt-ı mudafaalarımız, kısım kısım kırılıyordu. Fakat derakap kırılan her kısım, en yakın bir mesafede yeniden tesis ettiriliyordu. Hatt-ı mudafaya çok rapt-ı ümid etmek ve onun kırılmasıyla, ordunun büyüklüğü ile mütenasip, uzun mesafe geriye çekilmek nazariyesini kırmak için memleket mudafaasını başka bir tarzda ifade ve bu ifademde ısrar ve şiddet göstermeği faydalı ve müessir buldum. Dedim ki **"Hatt-ı müdafaaya yoktur, sath-ı müdafaaya vardır. O sath, bütün vatandır. Vatanın, her karış toprağı, vatandaşın kaniyle ıslanmadıkça, terk olunmaz.** Onun için küçük, büyük her cüz'-i tam, bulunduğu mevziinden atılabilir. Fakat küçük, büyük her cüz'-i tam, ilk durabildiği noktada

tekrar düşmana karşı cephe teşkil edip muharebeye devam eder. Yarındaki cüz'i tamın çekilmeğe mecbur olduğunu gören cüz'i tamlar, ona tabi olamaz. bulunduğu mevzide nihayete kadar sebat ve mukavemete mecburdur.,

İşte, ordumuzun her ferdi, bu sistem dahilinde, her hatvede azamî fedakârlığını göstermek suretiyle, düşmanın faik kuvvetlerini imha ederek, yıpratarak nihayet onu, taarruzuna devam kabiliyet ve kudretinden mahrum bir hale getirdi. ¹¹

- 28 ağustos 1921 — Düşmanın 27 ağustosta cephenin bütün imtidadınca icra eylediği taarruz da kâmilan tardedilmiştir.
- 29 ağustos 1921 — Düşman bugün de cephenin hemen bütün imtidadınca taarruzuna devam etmiş ve bazı yerlerde birçok zayıat mukabilinde mevziî bazı muvaffakiyetler kazanmış ise de vaziyet-i umumiyede bir tebeddül olmamıştır. Muharebat devam ediyor.
- 30 ağustos 1921 — Bütün cepbede düşmanın bugünkü taarruzu geç vakte kadar devam etmiş ve kıtaatımız ber tarafta mevazi-i asliyelerini muhafaza etmiştir.
- 31 ağustos 1921 — Bugün geç vakte kadar devam eden düşman taarruzları mukabil taarruzlarımızla tardolunmuştur. Düşman yazıatı azımdır.
- 2 eylül 1921 — Garp cephesinde sağ cenahta düşman taarruzları kâmilan tardedilmiştir. Merkez mıntakasında düşman bir miktar arazi kazanmıştır. Sol cenahta nisbî sükûnet vardır.
- 3 eylül 1921 — Akşama kadar tarafeyn arasında bazı nikatta topçu ve piyade ateşleri teati edilmiştir.
- 4 eylül 1921 — Sağ cenah merkez mıntakalarında bugün öğleyin başlayıp gece geç vakte kadar devam eden düşman taarruzu büyük zayıatla tardedilmiş ve esir alınmıştır.
- 5 eylül 1921 — Merkez mıntakasında düşmanın bugün dahi yaptığı taarruzlar akim bırakılmış ve bütün cephede fasılalı topçu ve piyade ateşleri teati olunmuştur.
- 6 eylül 1921 — Garp cephesinin bazı aksamında üç gündenberi devam eden düşman taarruzatı tamamiyle kırılmış ve bu akşam da bazı düşman kıtaatının geri gittiği görülmüştür.
- 7 eylül 1921 — Cephenin muhtelif nikatında düşman mevaziine icra edilen taarruz ve baskınlarla bazı mühim nikat düşmandan zapt ve istirdat edilmiştir.
- 8 eylül 1921 — Sağ cenah mıntakasında düşmanın ilerleme teşebbüsleri zayıatla tard ve tâkip edilmiştir. Merkez mıntakasında tarafımızdan icra edilen taarruzlarla düşman mevaziinin bazı mühim aksamı zapt edilmiş ve esir alınmıştır. Dünkü ve bugünkü taarruzlarımız neticesinde düşmanın uğradığı zayıat mühimdir.
- 9 eylül 1921 — Merkez mıntakasında taarruza devam eden kıtaatımız düşman mevaziinin bazı aksamını zapt ile bir miktar tüfek ve malzeme igtinam

¹¹] *Nutuk*, Gazi Mustafa Kemal, 1935 baskısı c. II, s. 132-133

Türk Tarih Vesikaları

etmiş ve esir almıştır. Elde edilen bilûmum üserânın ceplerinde buğday ve arpa taneleri bulunmuştur.

- 10 eylül 1921 — Beylikköprü mıntakasında tarafımızdan icra edilen taarruz neticesinde düşman mevaziinin mühim aksamı zapt ve düşmandan müteaddit top ve pek çok makineli tüfek ve malzeme-i harbiye iğtinam edilmiştir.
- 11 eylül 1921 — Birkaç gündenberi merkez mıntakasında başhyan ve 10 eylül 37 (1921) de bütün cepheye teşmil edilen mukabil taarruzlarımız neticesinde düşman bilhassa sol cenahımız karşısındaki bütün mevaziini terkile ricate başlamış ve bugün (11/9/37 de) bu ricatı setr için merkez ve sol cenahımız aleyhine tevcih ettiği taarruzlar zayıat-ı azîme ile tard olunmuştur.
- 12 eylül 1921 — Birkaç gündenberi devam eden mukabil taarruzlarımızla Sakarya mıntakasındaki düşman ordusu binlerce maktûl verdirilerek tamamıyla mağlûp edilmiş ve tayyarelerimizin dahi iştirâkiyle her taraftan icra edilen bir tâkip neticesinde muharebe meydanında ve ricat yolları üzerinde birçok esliha, eşya, malzeme-i harbiye ve otomobiller terk ederek ve hattâ yaralılarını taşıma fırsat bulamıyarak perişan bir surette çekilmeğe başlamıştır. Yalnız bu ricatı himaye için Beylikköprü şarkında terk ettiği takriben iki fırkalık bir kuvveti bugün dahi mevaziini muhafaza etmek istemiş ise de kıtaatımızın şedit taarruzlarıyla bu düşman kuvvetleri de tabiaten pek kuvvetli olan mevaziinden tard edilmiş ve bu suretle 23 ağustos 1337 (1921) denberi bilâ fasıla yirmi bir gün devam eden Sakarya meydan muharebesi ordumuzun tam bir zaferiyle nihayet bulmuştur.
- 13 eylül 1921 — 12 eylülde Beylikköprü mıntakasındaki düşman aleyhine tevcih edilen mukabil taarruzumuz 13 eylül sabahına kadar bütün gece süngü ve bomba muharebesi halinde devam etmiş ve mücavir kıtaatın ricatını himaye için tutunmak istiyen iki düşman fırkası yüzlerce maktûl verdirilerek perişan bir surette Sakarya'yı atılmıştır. Bu anda kâmilen Sakarya garbına tardedilmiş olan düşman ordusu kıtaatımız tarafından tâkip edilmektedir.

Düşman süratle ve pek perişan bir halde Sakarya'nın batısında Türk kılıç ve süngülerinin önünde kaçarken İcra Vekilleri Heyeti, Başkumandanı ve Garp Cephesi Kumandanını aşağıdaki telgraflarla kutlamaktadır ¹².

Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Asırlardanberi her felâketten sonra daima yeniden dinç ve kavi başını kaldıran Türk milleti, bugün hep birden tek bir insan gibi seni düşünüyor. Kalbi muhabbetinle dolu, kurtarıcı büyük evlâdını bir defa daha takdis ediyor. Anafartalar kahramanının genç başı üstünde bütün

^{12]} Hâkimiyet-i Milliye, No. 292, 14 eylül 1921

Mustafa Kemal'e Başkumandanlık, Müşürlük ve Gazilik verilmesi

evvelki şaşaalardan başka müebbeden sönmeyecek olan bir Sakarya güneşi parladı. Ordumuzun kıtal, yangın ve yağma kuvvetlerini çıktığı inlere doğru süren muzaffer tākibini seyrederken bin bir gaza diyarı olan eski Anadolunun dua-yı şükranını ve seninle müftehir ve mağrur arkadaşlarının tebrik ve tebciğini sana yolluyoruz.

İcra Vekilleri Heyeti Reis Vekili Müdafaai Milliye ve Dahiliye v. <i>Refet</i>	Şer'îye Vekili <i>Hasan Fehmi</i>	Adliye Vekili <i>Refik Şevket</i>	Hariciye Vekili <i>Yusuf Kemal</i>
Maliye Vekili <i>Hasan</i>	Maarif Vekili <i>Hamdullah Suphi</i>	Nafia Vekili <i>Ömer Lûtfi</i>	İktisat Vekili <i>Celâl</i>
		Sıhhiye Vekili <i>Refik</i>	

Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa Hazretlerine

Birinci, İkinci İnönü zaferleri ve Sakaryada silâhlarımıza temin ettiğiniz parlak muvaffakiyet Türk milletinin İstiklâl Mücadelesinde o kadar aziz bir mevkii olan büyük isminizi çok yükseslere kaldıran bir sehpa-yı şeref oldu. Bütün bir cihan-ı zulüm ve hiyanete karşı bu kadar mahrumiyet ortasında ordumuzun kazandığı yeni ve mutantan muvaffakiyeti mes'ut ve müftehir tebrik ederken son kurtuluş zaferinin de silâhlarınıza mev'ut olduğuna dair taşıdığımız sarsılmaz imanı tekrar ediyoruz.

İcra Vekilleri Heyeti Reis Vekili, Müdafaai Milliye ve Dahiliye Vekili <i>Refet</i>	Şer'îye Vekili <i>Hasan Fehmi</i>	Adliye Vekili <i>Refik Şevket</i>	Hariciye Vekili <i>Yusuf Kemal</i>
	Maliye Vekili <i>Hasan</i>	Maarif Vekili <i>Hamdullah Suphi</i>	Nafia Vekili <i>Ömer Lûtfi</i>
	İktisat Vekili <i>Celâl</i>	Sıhhiye Vekili <i>Refik</i>	

Türkiye Büyük Millet Meclisi de, 15 eylül 1921 tarihli toplantısında bazı mebusların verdikleri bir tahrir üzerine, Sakarya zaferi münasebetiyle orduya ve Başkumandanına Meclisin teşekküllerinin bildirilmesini kararlaştırmış ve 17 eylül 1921 tarihli toplantısında da aşağıdaki teşekkürnameyi tasvip ederek Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir.¹³

Türkiye Büyük millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bugünkü içtima-ı umumisinde millî ordunun müstesna fedakârlıklarıyla kazanılan Sakarya meydan muharebe-

^{13]} T. B. M. M. Z. c. XII, s. 218

Türk Tarih Vesikaları

sinin kahramanlarını takdis ve tebci eylemiş ve bütün milletin hissiyatına tercüman olarak, pek derin olan minnet ve şükranını delâlet-i fahimaneleriyle bilûmum ordu mensubînine arz ve iblağa karar vermiştir.

Meclis, Mübaccel ve Mükerrer reislerinin düşman ordusunu duçar-ı inhizam eyleyen dahiyane azim ve tedabiri sayesinde istihsal edilen bu büyük zaferle müftehir ve aynı azim ve dehanın halâs-ı kat'imize mûsil kudsî yolda kazanılacak muvaffakiyetlerle millet ve memleketin halâs-ı kat'isini temin edeceğine mütmain ve buna muntazırdır.

14 eylül 1921 akşamı Garp cephesi karargâhından Büyük Millet Meclisi Reisliğine, Edirne mebusu İsmet, Kozan mebusu Fevzi Paşaların imzalarını taşıyan bir telgraf takriri gönderilmişti. Sureti aşağıda neşrolunan bu takirde ¹⁴ Sakarya'da zaferi kazanan ordunun iki büyük komutanı, Başkumandanlarına Müşürlük rütbesi ve Gazilik unvanı tevcihini istemekte ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu tevcihinin millet tarafından doğrudan doğruya orduya müteveccih bir eser-i takdir ve taltif olacağı kanaatını beslediklerini bildirmekte idiler.

Garp cephesi

14/15 - 9-37, 11/45 evvel

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Bizzat muharebe meydanındaki tedabiriyle muzafferiyetin âmil ve müessiri olmuş olan Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Müşürlük rütbesi ve Gazilik unvanı tevcihini teklif ve istirham ederiz. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu tevcihinin milletimiz tarafından doğrudan doğruya bütün orduya müteveccih bir eser-i takdir ve taltif olacağı kanaatında bulundugumuzu arz ederiz.

14-7-1337 (1921)

Edirne mebusu

Kozan mebusu

İsmet

Fevzi

16 eylül 1921 de, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, aşağıdaki beyannamesiyle Sakarya zaferini millete kutluyor ve ordunun büyük başarısını öğüyor. ¹⁵

Mukaddes topraklarımızı çiğneyerek Ankara'ya girmek, istiklâl-i memleketin fedakâr muhafızı olan ordumuzu imha etmek istiyen Yunan ordusu, yirmi bir gün devam eden pek kanlı muharebelerden sonra avn-ı Hakla mağlûp edilmiştir. Ordumuzun mukabil taarruza geçmesi üzerine yüz geri etmek suretiyle kahraman Türk askerinin süngülerinden kur-

¹⁴] Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivi: 153 1/1 numaralı dosya.

¹⁵] *Hakimiyet-i Milliye*, No. 294, 16 eylül 1921.

tulmak istiyen düşman ordusuna esna-yı ricatında aman verilmemiş ve mühim kuvvetleri Sakarya şarkında imha olunmuştur. Sakarya'dan geçerek şaşkın ve gayr-i muntazam garbe teveccüh eden kısımlarının dahi arkasını bırakmıyarak Türk milletinin hayat ve istiklâline canavarca tecavüz edenlere lâıyk olan cezayı vermek için ordumuz sönmez bir azim ve celâdetle vazifesini ifaya devam ediyor.

İstanbul'da o zaman kendisne Türk hükûmeti namını veren ve fakat ecnebilere hoş görünmek gayretiyle Türk milletinin en mukaddes menafiini ayaklar altına alan, vatan muhabbetinden mahrum birtakım ricalin caniyane müsamahasından bilistifade İzmir'e çıkan düşman, bundan evvel dahi İnönü'n'de, Dumlupınar'da mükerreren Türk azim ve imanı karşısında makhur ve mağlûp edilmişti. Ancak bu derslerden ibret almıyan ve hiçbir hakka istinat etmiyerek mübarek vatanımıza tecavüz etmekte ısrar eden Yunanlılar bu defa Kırıl Kostantin'in hırs-ı saltanatını tatmin için memleketlerinin bütün menabiini açtılar ve para, asker, malzeme hususunda hiçbir fedakârlıktan çekinmiyerek aylarca hazırlandılar.

Ayrıca şarktaki menafi-i siyasiyelerini muhafaza etmek için masum kanların dökülmesini arzu eden bazı ecnebi dostlarının hafiy ve celi mvavenetlerine, teşviklerine istinat ettiler. Bu suretle vücuda getirdikleri muntazam ve mücehhez büyük bir ordu ile bîperva Anadolu içlerine saldırdılar.

Düşünmediler ki, Türklerin vatan sevgisiyle dolu olan göğüsleri kendilerinin mel'un ihtiraslarına karşı daima demirden bir duvar gibi yükselecektir.

Filvaki milletimiz düşmanın hazırlıklarına mukabele için hiçbir fedakârlıktan çekinmedi. Ordumuzu takviye için para, insan, silâh, hayvan, araba velhasıl her ne lâzımsa kemal-i hâhişle ibzal etti. Avrupa'nın en mükemmel vesaitiyle mücehhez olan Konstantin ordusundan ordumuzun teçhizat itibariyle de geri kalmaması ve hattâ ona tefevvuk edebilmesi gibi inanılmaz mucizeyi Anadolu halkının fedakârlığına medyunuz. Maksad-ı millî uğrunda efrad-ı milletin menafi-i hususiyelerini istisgar emrinde gösterdikleri harikalar ahfat ve ensalimizin ilel-ebet sermaye-i mefharreti olacaktır.

Bu umumî gayretler sayesinde ki ordumuz mevti istihkar için hiçbir dakika tereddüt etmiyecek surette yüksek bir kuvve-i maneviye ile düşman üzerine atıldı.

Canımızı, namusumuzu almak üzere Haymana ovalarına kadar gelen düşman efradının esir düştükleri zaman âlicenap askerlerimizden ilk nida-yı istirahat olarak bir parça ekmek istemeleri manzarası mağrur düşmanlarımızın âkibetini gösteren manfıdar bir levhadır.

Bu derece azîm bir hiss-i fedakârî ile topraklarını müdafaa eden milletimiz ne kadar iftihar etse hakkıdır. İstiklâl mücadelemizde inayet-i samadaniyesini Türk milletinden esirgemiyen Cenabı-Hakka hamd ü sena etmeyi aslâ unutmıyalım. Bizler esasen meşru olan davamızda inayet-i ilâhiyeden hiçbir zaman ümidimizi kesmedik, hiç kimsenin hakkına tecavüz etmek istemediğimiz gibi, diğerleri tarafından da hakk-ı hayat ve istiklâlimize riayet olunmasından başka bir davamız yoktur. Hudud-ı milliyemiz dahilinde müdahale-i ecnebiyeden âzâde olarak her medenî millet gibi hür yaşamaktan başka bir gayesi olmıyan Türk Milletinin hakk-ı meşruu nihayet âlem-i insaniyet ve medeniyet tarafından teslim olunacaktır.

Ancak silâhlarımızı maksadımız tamamen istihsal olunduktan sonra bırakacağımızdan, pek kar'p olan bu mesut âna kadar kemafissabık bütün efrad-i milletin azamî gayret ve cefakârlık göstermesine intizar eylerim.

Cenab-ı Hak tevfiyat-ı samadaniyesini idame buyursun âmin.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan

Mustafa Kemal

19 eylül 1921 de, Büyük Millet Meclisi, Sakarya zaferinin tafsîlâtını en ince tefer-rüatına kadar, onu kazananın ağzından veçd içinde dinledi ve heyecanla coşkun alkışladı.¹⁶

Bu tarihî toplantıya Meclis Reis Vekili sıfatıyla riyaset eden Gümüşhane meb'usu sayın Hasan Fehmi Atak, İsmet ve Fevzi Paşaların yukarıda bahsî geçen 14 eylül 1921 tarihli telgraf takrirlerini ve yine aynı maksatla bir çok meb'usun imzasiyle reisliğe verilmiş olan aşağıdaki teklifi okuttu: ¹⁷

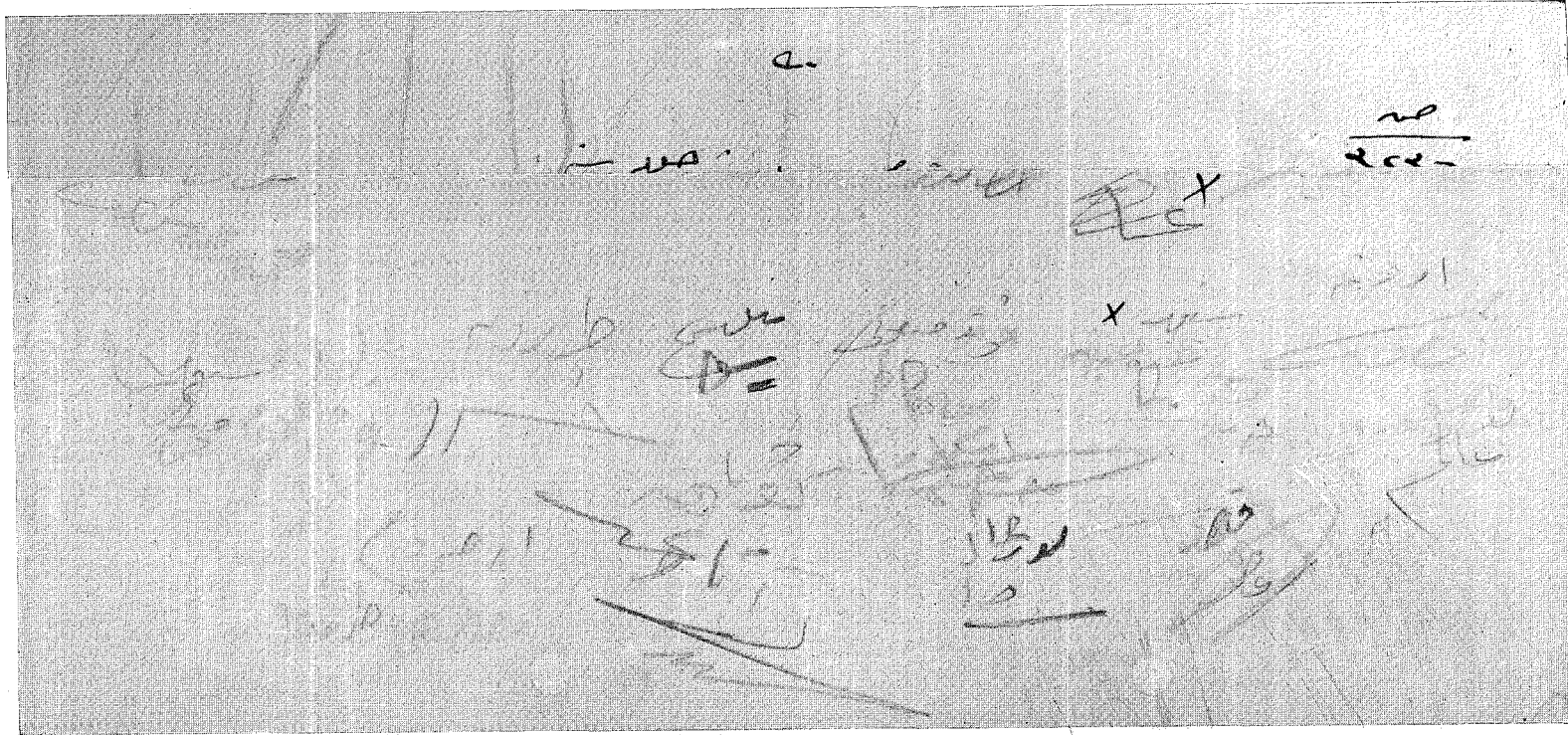
S:
3236

Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine

Mücadele-i hüdaresendanesiyle vatanın ve dolayısıyla âlem-i islâmın halâskârı ve zafer-i ahîrin âmili olan Reis-i muhteremimiz Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine milletin alâmet-i şükranı olmak üzere itası ve rütbei Müşiri tevcihini müstahak oldukları Gazilik unvanının tevcihıyla Müşirîn asâsının itasını ve madde-i kanunîyenin işbu teklifimizin bugünkü ruznameye ithal edilerek zirdeki kararnamenin ka-bulünü arz ve teklif eyleriz. 19 eylül 37 — (1921)

¹⁶ T. B. M. M. Z. ikinci içtima senesi c. XII, s. 249-258

¹⁷ Bu teklifin aslı Büyük Millet Meclisi arşivindeki 153 1/1 numaralı dosyadadır. Bir faksimilesi metin dışı olarak bu yazıya eklenmiştir.



Mustafa Kemal Paşa'ya Gazilik unvanı ve Müşürlük rütbesi verilmesi hakkındaki kanun teklifi

Good

CS 1072

Star 1072

1072 X

1072 1072

1072 1072

1072 1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

1072

آفرو

۳۷-۸-۵

بويوك دات مجاسى رياستى

باسم كتابت

۴۸۵۰

فيللى

عدد

۵۰

توبى باغىنىڭ بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

بىر قىسمى

[illegible]

۱- در مورد این کتاب
 ۲- در مورد این کتاب
 ۳- در مورد این کتاب
 ۴- در مورد این کتاب
 ۵- در مورد این کتاب
 ۶- در مورد این کتاب
 ۷- در مورد این کتاب
 ۸- در مورد این کتاب
 ۹- در مورد این کتاب
 ۱۰- در مورد این کتاب

۲-
میتواند نقد احتمالی بازمانده
را به هر یک از دو طرف
تقسیم کند. به عنوان مثال
در صورتی که طرف اول
در هر یک از دو طرف
تقسیم کند.

وزیر اعلیٰ جو ابراہہ قلم ، تاریخ و نوٹس و ذکر سر جو دز .

8/

11/11/11

10

۴- الجوقاقون بايغ
 ۵- الجوقاقون بايغ

۷۵-۱۰۰

۷۵-۱۰۰

۷۵-۱۰۰
 ۷۵-۱۰۰
 ۷۵-۱۰۰

۷۵-۱۰۰

(Kararname) Teklif-i kanunî

(Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Gazilik unvanı ita ve rütbe-i Müşirî tevcih olunmuştur)

İşbu kararname Büyük Millet Meclisinin 19 eylül 37 tarihindeki celsesinde kabul edilmiştir.

Tokat <i>Mustafa</i>	Adana <i>Zekâi</i>	Çorum <i>Ferit</i>	Saruhan <i>İbrahim Süreyya</i>	Bursa <i>Operator Emin</i>	Ertuğrul <i>Ahmet Hamdi</i>	
İstanbul <i>Ferid</i>	Sivas <i>Rasim</i>	Siirt <i>Halil Hulki</i>	Malatya <i>Hacı Bedir</i>	İstanbul <i>Arif</i>	Bolu <i>Şükrü</i>	Aydın <i>Yunus Nadi</i>
Sinop <i>Abdullah</i>	Diyarbakir <i>Kadri</i>	Diyarbakir <i>Hamdi</i>	Malatya <i>Reşit</i>	Gümüşhane <i>Ruşen</i>	Trabzon <i>Hüsrev</i>	Bitlis <i>Resul</i>
Konya <i>Musa Kâzım</i>	Yozgat <i>Rıza</i>	Kütahya <i>Besim Atalay</i>	Erzurum <i>Mustafa Durak</i>	Van <i>Hakkı</i>	Kütahya <i>Rağıp</i>	Edirne <i>Faik</i>
Kayseri <i>Âlim</i>	Bolu <i>(?)</i>	Üsküdar <i>Hüseyin Hüsnü</i>	Bolu <i>Dr. Fuat</i>	Sinop <i>(?)</i>	Kayseri <i>Atif</i>	Bayezit <i>Süleyman Sadi</i>
Erzincan <i>Tevfik</i>	Karahisar-ı Şarkî <i>Ali süruri</i>	Siirt <i>Salih</i>	Bitlis <i>Sadullah</i>	Siirt <i>Mehmet Kadri</i>	Siirt <i>Necmettin</i>	
İzmir <i>Hacı Süleyman</i>	Siirt <i>Hacı Nuri</i>	Aydın <i>Mazhar</i>	Muş <i>Osman Kadri</i>	Eskişehir <i>Hacı Hüsnü</i>	Karahisar-ı Şarkî <i>Mesud</i>	
Niğde <i>Vehbi</i>	Karahisar <i>Mustafa Hulûsi</i>	Erzincan <i>Hüseyin</i>	İstanbul <i>Mahtar</i>	İstanbul <i>Neşet</i>	Bursa <i>Mustafa Fehmi</i>	
Kayseri <i>Rifat</i>	Biga <i>Hamdi</i>	Saruhan <i>Mahmut Celâl</i>	Eskişehir <i>Hüsrev Sâmî</i>	Konya <i>Abdülhalim Çelebi</i>	Aydın <i>Tahsin</i>	
Antalya <i>Hamdullah Suphi</i>	Saruhan <i>Refik Şevket</i>	Bursa <i>Osman Nuri</i>	İsparta <i>Hacı Tahir</i>	Ankara <i>Şakir</i>	Yozgat <i>Ahmet</i>	
	Kozan <i>Mustafa Lütfü</i>	Amasya <i>Ömer Lütfü</i>	Erzincan <i>Ahmet Fevzi</i>	Adana <i>Eşref</i>		

Yine aynı maalde, Erzurum mebusu Durak Beyin, Aydın mebusu Tahsin Beyin, Siirt mebusu Halil Hulki Efendinin takrirleri de ¹⁸ okundu ve teklifin ruznameye alınarak müstacelen müzakeresi kararlaştı. Ve 144 numaralı kanun, ¹⁹ inkilâp tarihinin giranî göğsüne kazıldı.

Büyük Millet Meclisinin bu yerinde ve yüksek takdiri, bütün orduda ve millette büyük bir sevine uyandırıyor. Binlerce telgraf, Sakarya zaferinden sonra, muzaffer kumandanın yeni rütbe ve sıfatını kutluluyor. Bunlardan ordunun iki büyük komutanı tarafından

¹⁸] T. B. M. M. Z. İkinci içtima senesi, c. XII, s. 259. Takrirlerin asılları Büyük Millet Meclisi Arşivindeki 153 A numaralı dosyadadır.

¹⁹] T. B. M. M. Kavanin mecmuası, c. I. 1339 baskısı, s. 171

gönderilmiş olanlarının suretlerini bu yazının değerli vesikaları arasına almakla onurlanmaktayız ²⁰

**Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Başkumandan
Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine**

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından zat-ı riyasetpenahilerine Müşir rütbesi ve Gazi unvanı tevcihini milletimiz tarafından doğrudan doğruya orduya müteveccih bir eser-i taltif ve takdir addediyoruz ve bu sebeple cidden müftehir ve mubahiyiz. Bizim mukaddes davamızın dahil ve hariçte timsal-i zaferi olan zat-ı riyasetpenahilerinin Türk ordularının Başkumandanlığını deruhde buyurmaları muzafferiyet için nasıl bir âmil-i müessir oldu ise, Gazi unvan-ı iftiharının da son düşman neferini imha için orduda yeni bir şevk ve hamaset husule getireceğini arz ve temin ederim.

Garp cephesi kumandanı
İsmet

Başkumandan Müşir, Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine

Büyük Millet Meclisinin uhde-i devletlerine Müşir rütbesiyle Gazilik unvanını tevcihe buyurulduğunu memnuniyetle haber aldım. Milleti yükseltmek ve onu istiklale kavuşturmak hususundaki mesai-i vatanperveranelerinin büyük milletimiz nezdinde bu suretle takdirini muazzam mücahedenezin temadi-i muvaffakiyetine beraat-i istihlâl addediyorum. Tebrikâtının kabulünü zat-ı samilerinden rica ederim.

Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi Birinci Ferik
Fevzi

21 eylül 1921 de, Müşir ve Gazi Mustafa Kemal, Millet Meclisinin ²¹ takdirini aşağıdaki beyanname ile orduya bildiriyor : ²⁰

Arkadaşlar;

Milletimizi yabancılar elinde köle olmuş görmemek için giriştiğimiz bu muharebede Sakarya muzafferiyeti gibi adı daima anılacak yeni ve büyük bir zafer kazandınız.

Benim gibi ömrünü senelerdenberi saflarınızın yanında geçirmiş olan bir silâh arkadaşınız, ezilmiş, kahredilmiş düşmanın ricatından sonra hakkınızda duyduğum takdir ve hayreti ve minnet ve şükranı ordunun her ferdi, memleketin her tarafından duyulabilecek kadar yüksek bir sesle söylemiye lüzum gördüm.

²⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, No. 299, 21 eylül 1921.

Sakarya boyunda verdiğimiz muharebe birçok evvelki muharebelerimizde olduğu gibi anavatanın yalnız bir köşesini, ufak veya büyük bir parçasını tehlikeye düşürmüyordu.

Orada biz bütün memleket, bütün varlığımız ve istiklâlimiz bahasına denecek kadar ehemmiyeti büyük bir muharebeye giriştik. Yirmi bir gün, yirmi bir gece bir milletin istiklâl fikriyle, bir milletin istilâ ve yağma fikri birbiriyle boğuştu. Sizin başını eğmeğe razı olmıyan istiklâl fikriniz ilerliyen düşmanı ricata mecbur etti.

Kızgın bir ufuk üzerinde tüten ve yanan köylerimizi, arkasında bırakarak düşman ordusu ceza önünde kaçan bir canı gibi geldiği yerlere gidiyor. Halbuki o bir muharebe değil, yalnız bir akın düşünüyordu.

Fikir ve iman, kadir ve mutlak kuvvetine kazandığınız zafer kadar büyük bir delil olamaz.

Mazlûm milletimizi tarihinin en mühlik bir zamanında yeniden ışığa ve necata kavuşturan bu muharebede sizin başkumandanınız olmaktan dolayı bir insan kalbi için mukadder olabilecek en derin saadet ve iftihar duyduğum.

Kumandanlara:

Tehlike büyüdükçe yükselen azim ve tedbiriniz, derin ve hassas zekâlarınızla muharebenin muvaffak bir surette sevk ve idaresinde gösterdiğiniz harikulâde liyakat için;

Zabitlere :

Trablusgarp, Balkan ve Cihan harbinden henüz çıkmışken bir ateşten diğerine geçerek milletin istiklâl mücadelesinde tuttuğunuz mevki, genç ve aziz başlarınızın üstünde dönen yeni ölüme karşı gösterdiğiniz istihkar ve kalplerinizde ısıldıyan ve bize zafer yolumuzu aydınlatan millet aşkı ve bütün bir heyecanla seyrettiğim sayısız kahramanlıklarınız için;

Neferlere :

Kurtuluş için yaptığınız bu savaştan çok daha evvel sizi başka muharebe meydanlarında da tanıdım.

Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rastgelmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Kanaatinle, imanla, itaatinle hiçbir korkunun yıldırmadığı demir gibi pek kalbinle düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için, minnet ve şükranımı söylemeyi nefsim en aziz bir borç bildim.

Sizin gibi kumandanları, zabitleri, neferleri olan bir millet, yâd eller altında köle olmak mümkün değildir. Bu defa Türkiye Büyük Millet Meclisinin hakkımda yeni bir rütbe ve unvan ile tecelli eden iltifat ve teveccühü doğrudan doğruya size racidir.

Milletin verdiği bu rütbe ile yükselen ordu; en şerefli, en ulu bir gazâ ile mümtaz olan yine ordudur.

Zaferden dolayı sizin kahramanlığınızla, sizin gösterdiğiniz nihayetsiz fedakârlıklar bahasına kazanılan bu büyük muzafferiyetin, millet tarafından takdirine delâlet eden bu unvanı ve rütbeyi ancak size izafe ederek bütün askerlik hayatımın en büyük sermaye-i iftiharî olarak taşıyacağım.

Cenab-ı Hak giriştiğimiz kurtuluş mücadelesinde şerefli silâh arkadaşlarıma kendilerini temyiz eden esaletin, civanmertliğin, kahramanlığın hakkı olan kat'î halâsı nasip etsin.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan

Gazi Mustafa Kemal

Türk tarihinin Büyük İnsanı, milletin kendisine tarih boyunca duyduğu ve duyacağı sonsuz şükran ve minnetin bir ifadesi olarak adına katılan zafer remzinden ve kendisine verilen en yüksek askerî şeref ve iktidar unvanından büyük nutkunda şu mütevazı ifadeyle bahsetmektedir: ²¹

.... Bir vazifem de, ordu içinde, muharebe safları arasında bizzat muharebeye temas etmek ve bizzat mücadeleyi idare etmektir. Bunu da istitaatim derecesinde, hattâ bir kaza neticesi olarak sol kaburga kemiklerimden biri kırılmış olmasına rağmen, hüsn-i ifaya hasr-ı mevcudiyet eylediğimi zannederim. Sakarya muharebesi neticesine kadar, bir rütbe-i askeriyeyi haiz değildim. Ondan sonra, Büyük Millet Meclisince Müşür rütbesiyle Gazi unvanı tevcih edildi.

Faik Reşit UNAT

Talim ve Terbiye Heyeti azası

²¹] *Nutak*, Gazi Mustafa Kemal, 1935 baskısı, c. II, s. 134